

УДК 374:502.5/7 (477.82)

С. О. Сподарик,
завідуюча інструктивно-методичним відділом
Волинського обласного еколого-натуралистичного центру

З історії юннатівського руху на Волині

Вміщено нарис розвитку руху юних натуралістів у краї – від землеробських осередків до еколого-натуралистичного центру, сучасного позашкільного навчального закладу. Характеризуються форми та методи навчально-виховної роботи.

Ключові слова: землеробський осередок, станція юннатів, еколого-натуралистичний центр, біологізація системи роботи, форми та методи роботи, інститути соціалізації, матеріальна база, координаційний центр.

Spodaryk S. O. Glimpses of History of the Young Naturalists Movement in Volyn.

The sketch of development of the young naturalists movement in the region is placed – from the agricultural centers to the ecological center, modern out-of-school educational institution.

Forms and methods of educational work are characterized.

Key words: agricultural center, young naturalists station, ecological center, biologization of work system, form and methods of work, socialization institutes, material resources, coordination center.

Позашкільні навчальні заклади екологічного спрямування на Волині мають давню та славну історію. Зародженю юннатівського руху в нашому краї сприяли землеробські осередки. В архівах збереглись лише часткові й несистематизовані свідчення про освіту юнаків та дівчат, переважно із заможних родин. Так, відомо, що губернська земська управа відношеннем від 2 серпня 1913 року повідомила про відкриття двох професійних навчальних закладів: з обробіткою дерева та сільськогосподарських земель. Про зростання інтересу населення до проблем трудового екологічного виховання свідчить створена 26 березня 1945 року в смт Рожище агротехнічна річна школа.

У 1946 році перед юними дослідниками природи відкрили двері обласні дитячі технічна і сільськогосподарська станції. У 1952 році створено як окремий позашкільний заклад обласну дитячу станцію юних натуралістів, яку 1993 року реорганізували у Волинський обласний еколого-натуралистичний центр. Нині – це сучасний позашкільний навчальний заклад, пріоритетним завданням якого є виховання екологічно освіченої сучасної молодої людини. Педагогічний колектив Центру нараховує 19 керівників гуртків, три методисти, три завідуючих відділами. З 2002 року директором Центру є Валентина Адамівна Остапчук.

Валентина Адамівна – грамотний аналітик і оптиміст з великим запасом ідей, планів, енергії, духовних і фізичних сил, вона здатна оперативно приймати відповідальні та компетентні рішення. Шукаючи нові

підходи до визначення змісту та основних напрямків діяльності позашкільного закладу, В. А. Остапчук обґрунтовано підходить до визначення змісту, форм організації навчально-виховного процесу, перебудовує його, впроваджуючи перспективні інновації, нестандартні форми навчання, ставить нові завдання, що їх диктує час, шукає шляхи їх вирішення, впевнена у своїх силах. А це – запорука дальнього поступу позашкілля. Очолюваній нею колектив відзначено численними нагородами: подяками Кабінету Міністрів, голови обласної ради, дипломами та грамотами.

Сьогодні позашкільна еколого-натуралистична освіта сприяє розв'язанню низки суспільно важливих завдань. А це спонукає нас бути готовими до роботи в умовах надшвидкого ритму економічних та політичних змін, бути конкурентоспроможними на ринку освітніх послуг. Серед цих завдань провідною є проблема біологізації сучасного освітнього простору, практичного спрямування екологічної освіти, виховання у підростаючого покоління відповідального ставлення до власного здоров'я та здорового способу життя, формування майбутніх повноцінних із соціального погляду громадян України.

Біологізація системи роботи закладу починається зі школи раннього творчого розвитку дитини, програма якої передбачає формування дбайливого ставлення до природи, збереження здоров'я вихованців. З цією метою плануються заняття просто неба, заняття-милування за методиками В. О. Сухомлинського, екскурсії на природу, виставки малюнків, творчих робіт «Природа очима

З ювілеєм!

Акція «Дуплянки і шпаківні – своїми руками», 2012 р.

дітей», практикумі із виготовлення годівничок, шпаківень, екологічні акції тощо.

Вже три роки поспіль на базі Центру діють групи раннього розвитку «Ластів'ята». Керівники гуртків на заняттях знайомлять маленьких вихованців із рослинним і тваринним світом, явищами природи, довкіллям крізь призму англійської мови, вчать вести фенологічні спостереження, формують цінності здорового способу життя. Таке зачленення дітей п'ятирічного віку до навчання слугує організації безперервної екологічної освіти.

Втілення сучасних технологій і науково-методичних досягнень у навчально-виховний процес здійснюється шляхом інтерактивних форм навчання: відеолекторіїв, експедицій, «зелених класів», використанням у роботі з дітьми сучасних досягнень науки.

Популярні серед вихованців Центру експедиції, походи до природного національного парку «Пріп'ять – Стохід», Шацького національного парку, заказника «Воротнів» та інші.

Покладання квітів до стіни пам'яті від учасників Всеукраїнського зльтуту шкільних лісництв. Луцьк, 2014 р.

Роль позашкільних центрів, станцій, відділів еколого-натуралистичного спрямування коригується загальною педагогічною системою, де поняття «загальноосвітній» і «позашкільний» перестають бути альтернативними, поступово перетворюються на взаємопов'язані складові освітнього простору.

Активізовано роботу з питань розширення мережі відповідних гуртків. Як результат на базі позашкільних закладів у районах області створено еколого-натуралистичні відділи. Центр координує роботу трьох станцій (еколого-натуралистичних центрів) та шести відділів. На базі установи функціонує 97 гуртків 19-ти профілів, у яких займається близько 2000 вихованців.

Набули поширення в області школи екологічного виховання: у ЗОШ сіл Раків Ліс Камінь-Каширського, Великий Курінь Любешівського районів та інші. Різнопланова дослідницько-пошукова, природоохоронна робота у цих школах дає учням глибокі екологічні знання і переконання. Як результат вони активно захищають та примножують природу, мають високу екологічну культуру, по-господарському ставляться до навколошнього середовища.

Важливим завданням сьогодення є збереження рослинного і тваринного різноманіття, відповідних санітарно-гігієнічних норм довкілля. Саме з метою стимулювання позитивних соціальних дій і росту громадянської компетентності молодого покоління, розвитку інтересу до біологічних дисциплін, формування навиків вирішення актуальних проблем довкілля, професійної самовизначеності дітей уже тривалий час проводимо для своїх вихованців олімпіаду екологічного проекту: кожен учасник може ознайомити зі своїм проектом, шляхами його виконання та наслідками для природи.

Вагомим засобом інтелектуалізації молоді, її оберегом від духовного руйнування є національна культура. Художня творчість – універсальний фактор соціалізації особистості. Тому в області набули поширення масові форми екологічної

культури – агітколективи, екологічні театри. Діяльність екологічного театру «Зорецвіт» Волинського обласного еколого-натуралистичного центру є важливим чинником формування екологічної свідомості. Кожен виступ учасників театру задіює усі сфери духовного життя людини – розум, почуття, волю, а також відкриває шляхи формування екологічного світогляду засобами художньої культури.

Педагогічному колективу Центру вдалося знайти свій шлях формування творчої особистості через зачленення дітей ще зі шкільного віку до наукових досліджень і творчих проектів. Про це свідчать успіхи вихованців у конкурсах, операціях, акціях як обласного, так і всеукраїнського рівня. На 34 масових заходах юннати Волині здобули 52 призових місця.

П'ять років поспіль команда юних лісівників нашого краю займає сходинки п'єдесталу на Всеукраїнському зльтоті шкільних лісництв. У 2014 році Волинський край приймав юних дослідників лісу з усієї України, виборовши гран-прі. Аграрні виробничі бригади Волині, агітколективи чотири рази мали за честь приймати юннатів з усієї України, виборюючи найвищі нагороди; на Всеукраїнському зльтоті юних зоологів-тваринників волиняни традиційно серед призерів. Всеукраїнський конкурс «В об'єктиві натураліста» засвідчив новий підхід до розв'язання проблем з охорони навколошнього середовища. Юні натуралісти Волині щороку здобувають у цьому конкурсі призові місця. Високий рівень науково-дослідницьких робіт показали вихованці Центру в конкурсах: «Природа – людина – виробництво – екологія», «Юний дослідник», «Юний селекціонер» та ін. Проведені обласні заходи на базах позашкілля підтвердили, що нам під силу відкривати і ростити таланти, посучасному організовувати розвиток, дозвілля дітей, виховувати у них прагнення жити цікавим, духовно наповненим життям.

Значного поширення набули учнівські агітколективи. Традиційними є щорічні конкурси-виступи, де юні екологи показують свою роботу. Досягнення природолюбів області неодноразово відзначено на всеукраїнських конкурсах. Як результат – у 2015 році Волинь буде приймати Всеукраїнський конкурс агітколективів.

Протягом останніх літ активізувалась робота на навчально-дослідницьких ділянках, у трудових аграрних об'єднаннях.

Навчально-дослідна ділянка – це лабораторія природи, школа майбутніх учених, агрономів та спеціалістів різних професій. Працюючи на шкільних земельних ділянках, учні поглинюють свої знання з біології, хімії, основ сільськогосподарського виробництва; у процесі практичної, дослідницької роботи вчаться спостерігати за фазами розвитку рослин, самостійно проводити нескладні дослідження, творчо вирішувати поставлені завдання, набувати практичних умінь та навичок роботи на землі. Сьогодні у навчальних закладах області функціонує 470 навчально-дослідних земельних ділянок, 45 з яких є зразково-показовими.

У навчальних закладах організовано роботу 67 «живих куточків». Започатковано проведення обласної виставки-конкурсу «Барви стій світ домашніх улюблениць». Вихованці мають змогу проводити фенологічні спостереження, закладати досліди на квітниках, вивчати рослинний і тваринний світ на зупинках екологічної стежки «Материнка», організовувати виставки в експозиційно-виставковому комплексі, актовому залі та кабінеті акваріумістики. Керівники гуртків користуються матеріалами

Обласний зліт шкільних лісництв, 2013 р.

методичного кабінету, відеотекою з 90 навчальних фільмів.

Педагоги Волинського обласного еколого-натуралістичного центру співпрацюють із науковцями Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, Національного наукового центру «Інститут Ґрунтознавства та агрохімії імені О. Н. Соколовського», управлінням екології та природних ресурсів облдержадміністрації, обласною радою Українського товариства охорони природи, управлінням лісового та мисливського господарства, Волинським обласним товариством захисту тварин, обласною спілкою кінологів, адміністрацією природного національного парку «Прип'ять–Стокід». Розвивається співпраця з обласним відділенням Дитячого фонду України. З 2012 року на базі Центру функціонує громадська організація «Янголята», яка об'єднує дітей, що страждають аутизмом. Колектив Центру розвиває зв'язки з міжнародними екологічними організаціями. Започаткували українсько-польський проект з обміну досвідом трудового виховання підростаючого покоління «Фарм». Юннати області беруть участь у спільному українсько-американському експерименті з вивчення рослин, які побували в космосі, міжнародному науково-освітньому проекті «Глоуб», українсько-німецькій експедиції з вивчення поселення очеретянки прудкої у волинських водоймах, з науковцями-екологами із Болгарії, Білорусі.

Оптимізації виховного простору сприяє введення оздоровчо-виховного семестру до структури навчального року. Літній період для гуртківців сприятливий для організації роботи стаціонарних екологічних навчально-оздоровчих профільних таборів, проведення війських комплексних, тематичних польових практик, експедицій тощо. Незабутні враження залишає перебування у Всеукраїнському таборі «Юннат», оздоровчих комплексах «Сонячний», «Супутник».

3 ювілеєм!

Для популяризації екологічних знань та ознайомлення широкого загалу з діяльністю вихованців Центру започатковано рубрику «Голос природи» у передачі обласного радіо «Ми – діти Лесиного краю». Масовим тиражем видано близько 28 методичних збірників. Створено «Банк анотованого передового досвіду», у якому розміщено роботи 37 педагогів області, які займаються екологічною освітою молоді. Матеріали про досвід іхньої роботи публікувалися в спеціалізованих журналах «Педагогічний пошук», «Позашкільля», методичних збірниках.

Сім'я та позашкільний навчальний заклад – два важливих інститути соціалізації дітей. Дуже важливо в роботі з батьками спланувати роботу так, щоб змінити споживацьку мораль на творчу співпрацю через залучення їх до роботи у батьківських комітетах, піклувальних радах, родинних клубах тощо. Батьки мають бути нашими партнерами, помічниками й водночас експертами якості освітніх послуг.

Значна робота проводиться для зміцнення навчально-матеріальної бази Центру. Загальна площа приміщень становить 1512,8 м². У структурі Центру функціонують лабораторії: екології, сільського господарства, зоології, квітництва та декоративно-вжиткового мистецтва, зимовий сад, «зелений клас», клас акваріумістики. Вихованці мають змогу спостерігати за мешканцями «живого куточка», проводити дослідження на навчально-дослідній

земельній ділянці у дендропарку, на квітниках. Педагогічні працівники використовують на заняттях технічні засоби навчання, відеотеку екологічних фільмів.

Історія установи нерозривно пов'язана із педагогами – ветеранами юннатівського руху, які весь свій талант віддали справі екологічної освіти і виховання дітей. Чільне місце серед них посідає Г. О. Бугайова – перший директор станції, яка з 1 серпня 1952 року налагоджувала її роботу, створила колектив однодумців, визначили пріоритетні напрями розвитку позашкільної освіти на Волині. Її наступниками були Г. Х. Швець, П. М. Олійник, Т. О. Тарасюк, Л. С. Кацевич.

Усе життя пропрацювали на станції юннатів, а потім і в еколого-натуралістичному центрі: О. Я. Нестерук, Т. О. Товстаниuk, М. І. Гаврилюк, Н. Н. Біян, О. І. Сміла, Ю. М. Марков, А. Ф. Шолом, З. І. Новак.

Педагогічний колектив обласного еколого-натуралістичного центру проводить серед навчальних закладів Волинської області значну роботу, спрямовану на забезпечення ефективного функціонування та взаємодії всіх підрозділів позашкільної системи, формування в учнівській молоді життєвої компетентності, здатності до усвідомленого вибору майбутньої професії.

Центр є потужним координаційним осередком позашкільної еколого-натуралістичної роботи в області.

Література

1. Акімов І. А. Екологічні пріоритети цивілізації ХХІ ст. : матеріали до семінару «Екологічна культура ХХІ століття», 27 жовтня 2004 / І. А. Акімов. – К. : [б. в.], 2004. – С. 3.
2. Білявський Г. О. Основи екологічних знань : проблемний масовий підручн. для учнів 10–11 кл. середніх загальноосв. закл. / Г. О. Білявський, Р. С. Фурдуй, І. Ю. Костіков. – К. : Либідь, 2000. – С. 14–15.
3. Петрова В. В. Экологическое воспитание как один из аспектов формирования здорового образа жизни : сб. научн.-практ. статей. – Киев : Марістр, 1999. – С.104–107.
4. Плахотник О. В. Формування екологічної культури учнів у процесі вивчення природничих дисциплін / О. В. Плахотник // Екологія і освіта: проблеми теорії і практики : тези доп. міжнар. конф. – Умань : [б. в.], 1994. – С. 65–66.